

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

ORMAN FAKÜLTESİ
DERGİSİ

SERİ B. CİLT I. SAYI II.

KIBRIS'TA MUFLON «YABAN KOYUNU»

Yazan

Doç. Dr. Savni H u ş

Yaban koyunu «Ceran»¹⁾ adını verdiğimiz muflon'un en çok bulunduğu yer Akdeniz mıntakası ve bilhassa Sardunya ve Korsika adalarıdır. Çok eski zamanlarda muflon'un Balear adalarında ve Balkanlarda da bulunduğu söylenilmektedir. Muflon'un gerek Avrupada ve gerekse Sardunya ve Korsikada bulunan «Ovis musimon» türünün bu iki adayı bir ana vatan gibi seçmiş bulunmalarının delili olarak buralarda vaktile yapılan avlanmalarda 400 - 500 adet muflon'un vurulmuş olduğu gösterilmektedir²⁾. Fakat adalardaki bu muflon zenginliği kayıtsız ve şartsız yapılmış olan avlanmalarla çok fakirleştirilmiştir. 19. yüz yılın bşlarında bile bunların sayılarının çok azalmış olduğu ve çok masraf ve külfet ihtiyarile yapılan av partilerinde ancak 30 - 40 adedinin vurulabildiği görülmüştür. Şiddetli takipler ve insafsızca savletler karşısında muflon bugün çok ürkek bir tabiat peydah etmiş ve bu sebeple Sardunya adasının çok mürtefi yerlerine sığınmak mecburiyetinde kalmıştır.

Muflon Avrupada ilk önce Macar asılzadeleri tarafından malikânelerine ait geniş arazi parçaları içersinde bolca yetiştirilmiş ve buradan da Almanyanın Harz ve Hanover mıntakalarına getirilerek bu bölge ormanlarına serbest olarak salıverilmiştir. Almanyanın bilhassa Mosel bölgesi dağlarında iyi gelişmiş oldukları müşahede edilen muflon'un himayesine bugün bilhassa önem verilmektedir. Bu bakımdan 1950 - 1951 yılı av mevsimi için muflon'un avlanmasının men'edilmiş olduğu görülmektedir³⁾.

Muflon'un ayrı bir türü olarak gösterilen ve «Ovis musimon» dan bilhassa boynuzlarının uçlarının dışarıya doğru kıvrılmamış olması bakımından ayırdedilen «Ovis orientalis» türü memleketimizde Konya civarındaki dağlarda, Nallıhan'da, Mihaliç'in Çayır bucağında ve Eskişehir'in Günyüzü havalisinde bulunmaktadır.

1) Muflon'a memleketimizde fazlaca bulunduğu Konya dolaylarında verilen isimdir.

2) Die Hoche Jagd. 3. Aufl. S. 375.

3) Die Pirsche, 3. Jahrgang. Nr. 4. 1951.

Türkiye topraklarına yakın olan ve vaktile bu toprağa bitişik olduğunu jeolojik toprak benzerliğinde gördüğümüz Kıbrıs'ta da bir muflon türü mevcuttur. Uzmanları tarafından Kıbrıs muflon'una «Ovis Ophion» adı verilmektedir. Bu türün şark memleketlerine has olan bir tür olarak ayırıldıkları ve tesmiye edilen «Ovis orientalis» den başka bir tür olup olmadığına dair elde yeter deliller bulunmamakla beraber müşahedemize göre Kıbrıs muflon'unun şark yaban koyunu türünün tavsifine yarıyan bariz vasıflara çok uymakta olduğu görülmektedir. Muflon bilhassa Kıbrıs'ın 1952 metre irtifaa kadar yükselen güney-batı sahasındaki dağlık arazide bulunmaktadır. Kıbrıs ormanlarının bilhassa yüksek ve sarp kısımlarını ihtiva eden güney-batı sahası «Ovis ophion» u mükemmel bir surette barındıran karakteristik bir bölgedir.

Muflon Kıbrıs'ın hemen hemen yegâne büyük av hayvanlarından birisidir denilebilir. Kıbrıs umumiyetle küçük ve orta av hayvanları savnası bakımından da çok fakir olmak suretile doğusunda bulunan Lübnan ile kuzeyinde bulunan Türkiye'ye hiç bir benzerlik göstermemektedir. Memleketimiz ormanları, halen Kıbrıs'ta mevcut olmiyan ve hatta çok eski zamanlarda bile var olduklarına dair de hiç bir kayda rastlanmiyan hayvanlarla doludur. Buna mukabil muflon Kıbrıs ormanlarında eski çağlar boyunca görünen ve adeta buranın yerli bir hayvanı olarak tanınan bir av hayvanıdır. Müdekkiklerin bildirdiğine göre Kıbrıs muflon'u memleketimizdeki muflon'dan ayrı vasıftadır ve Kıbrıs'a mahsus bir tür olarak gelişmiştir¹⁾. Mamafih Kıbrıs'ın bir zamanlar Anadoluya bitişik olması, muflon'un Türkiye topraklarından Kıbrıs'a geçmiş olması ihtimalini de varid kılabilir. Her ne kadar Kıbrıs muflon'u Türkiye muflonundan ayrı olarak tanınmakta ise de bu farkın değişik iklim şartlarından da ileri gelebileceği düşünülebilir.

Muflon'un Kıbrıs'taki gelişme safhalarıyla bu hayvanın korunmasına ait alınmış olan muhafaza tedbirlerini etüd etmek bir memleketin av hayvanları varlığına hasrettiği özel önemi belirtmek bakımından lüzumlu ve faydalı olacaktır. Kıbrıs muflonuna ait elde ettiğimiz mitolojik bilgiye istinaden : *)

Muflon Kıbrısta halk arasında konuşulan rivayetlere göre vaktile Troodos ormanının güney doğusundaki Troodos-Limasol yolu üzerinde bulunan Ayia Mama kilisesine ait ehli koyunlarmış. Her sene civar köylüler 2 Eylülda bu kiliseye giderek orada panayir kurar eğlenirler ve bu esnada muflon koçlarından birisini keserek yerlarmış. Bir sene erkek muflon yerine dişisi kurban edildiğinden diğerkoyunlar muğber olarak bir

1) R.R. Waterer, Protection of the Cyprus Muflon 1949.

*) Bu husustaki bilgi Kıbrıs Orman Genel Müdür muavini ve Amenajman Şubesi Müdürü Bay İbrahim Sıtkı'dan alınmıştır.

kere daha dönmek üzere bu kilise civarından uzaklaşmışlar ve böylece bugünkü vahşi hallerini almışlardır.

Diğer bir rivayete göre de, vaktile memleketin batı ucunda bulunan ve güney kısmı ile batısı denizle çevrili bulunan Akama ormanına bir gün denizden çıkarak gelen Afrodid adlı güzellik alihesi ayak basar ve orada bulunan ehli koyunları alarak güdümlerini oğlu Adoniye emreder. Adoni bir müddet sonra zehirlenerek öldürülünce koyunlar çobansız kalarak vahşileşirler. Ve işte böylece bugünkü Yabani Muflon meydana gelmiş olur.

Kıbrıs ormancılığının zihniyetine hakim olan ana fikir, Kıbrıs ormanlarının, içerilerinde yabani hayvanları da ihtiva eden ve memleketin kolektif hizmetlerine yarıyan millî parklar halinde görülmesi ve mütalâa edilmesidir. Bu görüş daha açık bir şekilde ifade edilmek suretile tarif edilmekte ve millî parklar halinde görülen Kıbrıs ormanlarının, yalnız tabiatın bahşettiği varlıklara inhisar eden kapalı sahalar halinde değil, bilâkis içerisine kurucu ve yapıcı ormancılık zihniyetinin nüfuz ettiği bir menzume olduğu belirtilmektedir. Bu şart ve esas dahilinde hareket eden orman idarî teşkilâtı Muflon ve diğer yabani hayvanların korunmasını asli bir vazife olarak ele almaktadır.

Kıbrıs eski Orman Genel Müdürü Mr. R.R. Waterer'in tabii hayatın muhafazası konusunda uluslararası kongre için hazırladığı raporunda bilhassa Muflon ve korunması hakkında hayli faydalı malûmat vermektedir. Bu rapor, tabiatı koruma zihniyetinin inkişafına hizmet etme bakımından bir memleketin tabii varlıklarına atfettiği önemi müdellel şekilde belirten bir vesikadır. Memleketimiz ormancılık alemi için bu vadide bir örnek teşkil edecek mahiyette olan bu rapora ait esasları zikretmeyi faydalı bulmaktayız. Mr. R.R. Waterer'e göre :

Muflon'un bir zamanlar Kıbrıs'ın tek mil dağ yamaçlarına bol miktarda dağıldıklarını gösteren kâfi deliller vardır. Orta çağlarda Kıbrıs'ı ziyaret eden seyyahların yazılarında Muflon hakkındaki referanslara sık sık rastlanmaktadır. Koç veyahut Yabani Koyun diye adlandırılan Muflon, zamanının aristokratları tarafından tertip edilen av partilerinin gaye ve maksadını teşkil eden bir hayvandı. O zamanlar Muflon tazı köpekleri ve Hint Citah'sı adı verilen ehlileştirilmiş bir nevi kaplan cinsinden olan bir hayvan yardımıyla avlanmakta idi.

Kıbrıs'ın 1878 de İngilizler tarafından işgali sırasında Muflon adada çok azalmış ve yalnız güney dağ silsilesine münhasır kalmış bir durumda idi. Bununla beraber yine de Troodos ve Baf ormanlarında 20 ve daha fazla sayıdaki Muflon'lardan mürekkep sürülere rastlanmakta idi. Gerek etinin lezzetli oluşu bakımından çok avlanmış bulunuşu ve gerekse son 60 yıl içersinde vukua gelen radikal değişiklikler sebebiyle Muflon, hemen yok edilecek bir derecede imha edilmişlerdir. Nitekim bu arada nüfusun

KIBRIS'TA MUFLON «YABAN KOYUNU»

(Şekil: 1)

Stavros Orman istasyonundaki yetişkin Muflan'lardan birisi
(Bu fotoğraf Kıbrıs Orman Genel Müdürlüğünden alınmıştır.)

(Şekil - 2)

Stavros Orman istasyonunda kurulan Muflan parkında bulunan yavru Muflan'lar
(Foto: S. Huş)

süratle artışı, modern silahların ithali ve bu silahların Muflon'u ticarî maksatlarla avlıyanların eline geçişi, nihayet Troodos civarındaki sayfiye yerlerinin inkişafı ve bilhassa Amiandos'da yerleşen madenciler geriye kalan birkaç Muflon'un da imha edilmesine sebep ve vesile teşkil ettiler.

1920 sıralarında Karlıdağ da 20 ve daha fazla sayıdaki Muflondan müteşekkil bir sürü, keza Baf mıntakasında da bu ayarda müteaddit sürüler bulunmakta idi. Fakat 1937 ye kadar Troodos daki sürü tamamen ve Bafdaki sürülerde de takriben 15 hayvan kalınciya kadar imha edilmişti. Bunlar yaşıyan Muflon'un artık son kalıntıları idi. O zamana kadar Muflon'un bu imha faciasının önlenmesi işi ile alâkadar olarak yalnız Orman İdaresi personeli görünmekte idi. Fakat 1937 yılında yapılan geniş temaslar ve uyanan yeni alâka Muflon'un inkiraza doğru giden taliinin seyrini değiştirmiş ve imhayı durduracak radikal tedbirlerin alınmasına bir başlangıç teşkil etmiştir. 1937 yılında Kıbrıs Muflon'unun bu vahim durumu İmparatorluk hayvanatını muhafaza cemiyetine, Britanya müzesinin tabii tarih kısmına ve Londra hayvanat cemiyetine bildirilerek bu makamların dikkat nazarı çekilmiştir. Bunun üzerine 1938 yılında İmparatorluk hayvanatını muhafaza cemiyeti Kıbrıs'a bir memur göndererek Kıbrıs Muflon'unun giriftar olduğu durumu yerinde incelettirmiştir. Bu tetkikat neticesinde verilen raporla alâka daha fazla uyanmış ve bu defa nüfuzlu şahıslar meseleyi ciddî olarak ele almışlardır. Bu yakın ilgi hemen tesirini göstermiş ve 1938 yılında av kanununda yapılan tadilâtle Muflon'un korunması daha müessir bir şekilde emniyet altına alınmıştır. Bu tedbirler cümlesinden olarak 1939 da 232 mil karelik bir sahayı kaplıyan teknil Baf ormanları dahilinde gerek avlanmak ve gerekse bu mıntaka içersinde her hangi bir maksatla tüfenk taşımak men'edilmiştir. Bu tedbirler orman personelinin daha salim ve daha müessir çalışabilmesine fırsat vermiş ve böylece ormancılarının muflon'u muhafaza için almaları gereken tedbirleri tatbik edebilmeleri imkân dahiline girmiştir. 1938 yılından itibaren Baf ormanlarından keçinin ve keçi çobanlarının çıkarılması hakkındaki karar da Muflon'un korunmasını sağlıyan tedbirler arasında bulunmaktadır. Nitekim 1938 e kadar Baf ormanları keçi sürüleri ile dolu bir vaziyette idi. Bu sürüler ve sürücüler Muflon'un yaşadığı sahalarda devamlı bir surette bulunmakta idiler. Çobanlar Muflon'un bütün harekâtını takip ederler ve buldukları yerleri bilirlerdi. Yanlarında daima tüfenk te taşıdıklarından Muflon'un en insafsız kırıcsısı bunlardı. Çobanın ve keçinin ormandan çıkarılmasının ve bu bölgenin av yasağına dahil sahalara olarak ilân edilmesinin akibinde Muflon'un muhafazasında süratli bir iyileşme görüldü. Böylece Muflon'un muhafazası uğrunda 10 yıl süren şiddetli ve ciddî bir teyakkuz devresi geçirildi. Alınan bu cezri tedbirler sayesinde kat'i neticeler elde edilmiş ve bazı gizli avlanmalara rağmen Muflon'un tedricen çoğaldığı ve kapalı sahalara dahilinde 100 e

yakın Muflon'un yaşadığı müşahede edilmiştir. Muflon sürüleri evelkine nisbetle şimdi daha kalabalıklaşmış ve Baf ormanındaki Muflon'un şimdiki yaşama şartlarının, geçen yüz yılın her hangi bir devresindeki yaşama şartlarından farksız ve hatta daha iyi denilebilecek bir duruma gelmiş olduklarını müjdeliyecek bir vaziyet hasıl olmuştur. Baf ormanları sürü ve çobanlardan bir kaç senedenberi temizlenmiş bulunmaktadır. Bu keyfiyet, orman yangınlarının adedini azalttığı gibi ormanın daha sıklaşmasını, kalite durumunun iyileşmesini ve binnetice Muflon'un daha iyi bir yaşama şartı elde etmesini sağlamıştır.

Son senelerde bir kaç yavru kuzu, yakalıyanlara mükâfat verilerek suretile, zedelenmemiş bir halde ve canlı olarak ele geçirilmiştir. Bunlar Baf ormanının ortasındaki Stavros orman istasyonunda keçilere emzirilmek suretile beslenmişlerdir. Halen hepisi erkek olmak üzere 3 adet Muflon tabii muhitleri olan bu bölgede etrafı çevrilmiş çimenlik bir saha içerisinde muhafaza edilmektedirler. Yakalanmak suretile elde edilmiş olan bu hayvanlar zamanla ürkekliklerini kaybetmişler ve ziyaretçilerin dikkatlerini üzerlerine çeken sevimli hayvanlar olmuşlardır. Böyle bir Muflon parkı tesis etmenin bu hayvanın korunması bakımından çok büyük rolü olmuştur. Zira çeşitli vesilelerle bu mıntakaya gelen Kıbrıs halkı, ormanlarının biricik büyük av hayvanlarından olan Muflon'u daha yakından görüp tetkik etmek imkânlarını bulmakta ve bunun neticesi olarak halkın Muflon'a karşı duydukları şefkat ve sevgi hisleri günden güne artmaktadır. Kıbrıs Muflon'u için alınan bu sistemli himaye tedbirleri sayesinde bu hayvanın 1930 yılı sonlarında içerisinde buldukları acıklı duruma tekrar düşmelerine asla müsaade edilmeyeceği aşikârdır.

Kıbrıs Muflon'unun yaşayış şekli, bulunduğu yerler, görünüşü ve büyüklüğü.

Muflon, hareketlerinde çok ürkek, çevik ve seri olması bakımından kendisine yaklaşılması zor olan bir hayvandır. Yaşadığı yerler dağlık ve ekseriya yapraklarının yeşilliğini daima muhafaza eden (Altın meşesi = *Quercus alnifolia*) nın bulunduğu ormanlardır. Muflon, Kıbrıs'ın tabii bir orman ağacı olan (Sedir = *Cedrus brevifolia*) ormanlarında da yaşamaktadır. Bu bakımdan Sedir ormanı mıntakası da Muflon avının yasak edildiği bölgelere dahil bulunmaktadır. Muflon yazları Baf ormanının en yüksek yeri olan 1408 metre yüksekliğindeki Tripilos dağında yaşar. Kışın bu yüksek tepelerin karla örtülü bulunduğu zamanlarda vadilere iner.

İyi gelişmiş olan Muflon kuvvetli ve sağlam olur. Tüyleri kışın sık olup donuk kahve rengindedir. Ense kısmını teşkil eden tüyler açık kumsuni renkte, boyun yelesi de siyah renktedir. Yaz mevsiminde tüyler kısalır ve ipek gibi parlak olmak üzere kahve rengi bir manzara alır. Bu

devre zarfında karnın kısmı beyaz renktedir. Boynuzlar orak şeklindedirler. Kemale gelmiş olan bir Muflon'un boynuz ölçüsü şu şekildedir.

No. 1	Sağ boynuz = 61 1/4 sm.	Çevresi = 20 sm
	Sol boynuz = 60 1/2 sm.	
No. 2	Sağ boynuz = 60 sm.	Çevresi = 18 1/2 sm
	Sol boynuz = 58 sm.	
No. 3	Sağ boynuz = 56 sm.	Çevresi = 19 1/2 sm
	Sol boynuz = 56 sm.	

Kıbrıs Muflon'u sonbaharda çiftleşmeyi müteakip erkek ve dişisi bir arada bulunmak üzere 10, 15 yahutta 20 si bir arada olan sürüler halinde yaşarlar. İlkbaharda doğum yaklaştığı sıralarda sürüdeki erkekler ikişer üçer küçük gruplar teşkil etmek suretile yahutta tek olarak ayrılırlar. Doğum mayıs ayındadır. Koyun bir bazen de iki adet kuzu doğurur. Kuzular doğumu müteakip derhal hareketli bir hal alırlar. Doğumdan birkaç gün sonra da annelerini takip edebilecek kadar kuvvet ve hareket kazanırlar.

Kıbrıs'ın Baf ormanları, Muflon ve diğer av hayvanlarının serbestçe cevelan edebildiği, avlanma yasağına dahil olan bir orman bölgesidir. Bu bölge bir hayvan parkı olduğu kadar aynı zamanda da tabiatı koruma anlayışına uygun bir şekilde düzenlenmiş örnek bir orman sahasıdır.

Literatür :

Die Hoche Jagd. 3. Aufl. S. 375, Berlin 1912.

R.R. Waterer, C.B.E., Conservator of Forests Cyprus. Protection of Cyprus Muflon. A Report. Prepared for the International Union for the Protection of Nature. 1949.

Die Pirsch. 3. Jahrgang Nr. 4. 1951.